

AUTOREFERAT PRZEDSTAWIAJĄCY OPIS DOROBKU I OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH

1. Wykształcenie i doświadczenie zawodowe

W latach 1994-1999 odbyłem studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Pracę magisterską pt. "Legitymacja szlachectwa polskiego w zaborze rosyjskim i Królestwie Polskim" przygotowałem pod kierunkiem prof. dr. hab. Ryszarda Łaszewskiego w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego. Egzamin magisterski zdałem z wyróżnieniem. We wrześniu 1999 r. wygrałem konkurs na stanowisko asystenta I roku i zostałem zatrudniony w Katedrze Prawa Konstytucyjnego i Instytucji Politycznych Uniwersytetu Gdańskiego. Po roku zostałem mianowany na czas nieokreślony na stanowisko asystenta w tej samej Katedrze. 21 października 2006 r. obroniłem pracę doktorską pt. "Regulacja prawna lobbyingu w Polsce na tle rozwiązań państw obcych", napisaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Andrzeja Szmyta. Recenzentami w przewodzie doktorskim byli prof. dr hab. Bogusław Banaszak i dr hab. Andrzej Pułło, prof. UG. Od stycznia 2007 r. pracuję w macierzystej Katedrze Prawa Konstytucyjnego i Instytucji Politycznych na stanowisku adiunkta.

Poza Uniwersytetem Gdańskim, w minionych latach byłem wykładowcą w kilku szkołach wyższych: Wyższej Szkole Gospodarowania Nieruchomościami w Warszawie, oddział zamiejscowy w Gdańsku (2004-2006), Wyższej Szkole Zarządzania w Gdańsku (2006-2009) i Powszechnej Wyższej Szkole Humanistycznej w Chojnicach (2007-2014).

W latach 2004-2005 pełniłem funkcję Sekretarza Stałego Sądu Polubownego przy Pomorskiej Izbie Przemysłowo-Handlowej w Gdańsku. Do moich obowiązków należała kompleksowa obsługa działalności sądu polubownego rozstrzygającego spory z zakresu prawa cywilnego i gospodarczego między przedsiębiorcami. Zdobyłem dzięki temu cenną wiedzę i doświadczenie praktyczne z zakresu postępowania cywilnego i spraw gospodarczych. Od 2007 r. prowadzę zajęcia z zakresu prawa konstytucyjnego (skarga konstytucyjna, konstytucyjne zasady ustroju) dla aplikantów adwokackich w Pomorskiej Izbie Adwokackiej w Gdańsku. W latach 2009 – 2010 pracowałem na stanowisku eksperta ds. legislacji w Biurze Analiz Sejmowych Kancelarii

Sejmu, gdzie przygotowywałem lub uczestniczyłem w opracowaniu projektów kilku stanowisk Sejmu w postępowaniach przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie skarg konstytucyjnych i innych wniosków uprawnionych podmiotów. Pracę tę uważam za jedno z najcenniejszych doświadczeń zawodowych w mojej karierze, znacząco wzbogacających moją wiedzę i umiejętności praktyczne. Fakt, że Trybunał podzielił wszystkie tezy zawarte przeze mnie w przygotowanych projektach stanowisk poczytuję za sukces. W kolejnych latach kontynuowałem współpracę z Kancelarią Sejmu (jako autor projektu stanowiska Sejmu w sprawie K 14/12) oraz podjąłem współpracę z Kancelarią Senatu (jako autor zleconych opinii prawnych¹). Źródłem cennych doświadczeń zawodowych z zakresu prawa konstytucyjnego, zarówno praktycznych jak i naukowo-badawczych, była dla mnie współpraca z kancelariami prawnymi przy przygotowaniu projektów skarg konstytucyjnych na indywidualne zlecenia.

Szczegółowe informacje dotyczące moich osiągnięć dydaktycznych, współpracy z instytucjami, organizacjami i towarzystwami naukowymi oraz działalności popularyzującej naukę zostały zamieszczone w załączniku nr 6.

2. Zainteresowania i osiągnięcia naukowo-badawcze

Moje zainteresowania naukowe dotyczą kilku obszarów badawczych z zakresu polskiego, a przede wszystkim porównawczego prawa konstytucyjnego. Należą do nich głównie: zagadnienia regulacji prawnej lobbingu i rzecznictwa interesów oraz związana z nimi problematyka etyki w życiu publicznym; tematyka ustroju monarchicznego i charakterystycznych dla niego instytucji; kwestia współczesnych przejawów tradycyjnych (przedkonstytucyjnych) instytucji prawnoustrojowych. Predylekcja ku metodzie komparatystycznej zaowocowała ponadto badaniami nad aktualnymi problemami ustrojowymi w ujęciu porównawczym, w szczególności dotyczącymi: zasady podziału władzy, prawa wyborczego (w sensie przedmiotowym) oraz władzy wykonawczej. Problematyka wybranych instytucji ustrojowych państw obcych stanowi od lat stały temat moich badań naukowych, których wyniki zostały zaprezentowane w formie artykułów naukowych, a także referatów i głosów w dyskusjach w ramach konferencji naukowych. Ponadto, od kilku lat prowadzę wykład monograficzny poświęcony ustrojom wybranych państw demokratycznych (państw obcych) dla studentów kierunków: prawo i administracja.

¹ 2 najnowsze z nich zostały opublikowane: *Opinia prawna w przedmiocie zgodności z Konstytucją RP materii pytań zawartych w projekcie postanowienia Prezydenta RP o zarządzeniu referendum* (druk senacki nr 1054), na zlecenie Kancelarii Senatu, 31.8.2015 r. (w:) "Opinie i Ekspertyzy" (OE-239), Kancelaria Senatu. Biuro Analiz i Dokumentacji, sierpień 2015 r.; *Opinia prawna dotycząca oceny zgodności z Konstytucją materii pytań zawartych w projekcie postanowienia Prezydenta RP o zarządzeniu ogólnokrajowego referendum* (druk senacki nr 899) – w szczególności pytania dotyczące jednomandatowych okręgów wyborczych – z odniesieniem się do bieżących głosów konstytucjonalistów w tej kwestii, na zlecenie Kancelarii Senatu, 18.5.2015 r. (w:) "Opinie i Ekspertyzy" (OE-234), Kancelaria Senatu. Biuro Analiz i Dokumentacji, maj 2015 r.

Łącznie, na mój dorobek składają się 72 publikacje naukowe różnego typu, z czego po obronie doktoratu, do daty złożenia niniejszego autoreferatu opublikowano 62, w tym: 3 książki, 18 rozdziałów lub artykułów w naukowych pracach zbiorowych, 13 artykułów w periodykach naukowych, 1 głosę, 2 opinie prawne, 3 recenzje naukowe i 22 hasła w 3 recenzowanych leksykonach prawniczych. Zestawienie to nie obejmuje kilkunastu tekstów naukowych przyjętych do publikacji, które mają się ukazać w tym lub w początkach przyszłego roku.

W latach 2009-2010 brałem udział w projekcie badawczym w ramach grantu MNiSW: "Prawowitość władzy państwowej", pod kierunkiem prof. M. Masternak-Kubiak z Uniwersytetu Wrocławskiego (Konkurs nr 34, wnioszek nr N110 194834).

Ponadto, po uzyskaniu doktoratu wygłosiłem 9 referatów na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych w kraju i zagranicą. Mój pełny dorobek konferencyjny, obejmujący także udział w panelach dyskusyjnych w charakterze mówcy (3) oraz wystąpienia w czasie dyskusji poreferatowych lub seminaryjnych (17) został szczegółowo zaprezentowany w załączniku nr 7.

2.2 Zagadnienie regulacji prawnej lobbingu było tematem mojego doktoratu. Prace badawcze zapoczątkowane przed uzyskaniem stopnia doktora nauk prawnych kontynuuję do dnia dzisiejszego. Zaowocowały one łącznie 16 pozycjami naukowymi, w tym: 5 artykułami naukowymi ogłoszonymi przed doktoratem² (w tym jeden w zagranicznym periodyku naukowym³), książką stanowiącą zmodyfikowaną wersję pracy doktorskiej, opublikowaną już po obronie doktoratu⁴ oraz – będącymi efektem nowych badań: 1 książką (komentarzem do ustawy o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa z rozbudowanym wstępem analizującym prace legislacyjne poprzedzające uchwalenie aktu⁵), 6 artykułami naukowymi⁶

² *Ustawa o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa*, "Przegląd Sejmowy" 2006, nr 5 (76); *Litewska ustawa o działalności lobbystycznej* (w:) K. Jasiński, M. Molęda-Zdziech, U. Kurczewska, *Lobbing. Sztuka skutecznego wywierania wpływu*, Kraków 2006; *Definicje legalne lobbyingu w ustawodawstwie stanowym i federalnym Stanów Zjednoczonych*, "Gdańskie Studia Prawnicze" 2005, t. XIV; *Pierwsza w Europie. Lobbing w Gruzji*, "Decydent. Pismo lobbingowe" 2004, nr 2 (52).

³ *Legal Regulation of Lobbying in New Members States of the European Union*, "Arbeitspapiere und Materialien - Forschungsstelle Osteuropa an der Universität Bremen", nr 74: *Participation of Civil Society in New Modes of Governance. The Case of the New Member States. Part 2: Questions of Accountability*, Bremen 2006.

⁴ *Regulacja prawna lobbingu na świecie. Historia, elementy, stan obecny*, Warszawa 2008.

⁵ *Działalność lobbingowa w procesie stanowienia prawa. Komentarz*, Warszawa 2010.

⁶ *Spółeczna partycypacja w procesie politycznym a prawowitość władzy państwowej (grupy interesu, konsultacje społeczne, lobbing)* (w:) *Prawowitość władzy państwowej*, red. M. Masternak-Kubiak, A. Młynarska-Sobaczewska, A. Preisner, Wrocław 2010-2014; *Ustawa z 7 VII 2005 r. o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa, w trzecią rocznicę uchwalenia: analiza de lege lata i propozycje de lege ferenda*. (w:) "Acta Pomerania. Zeszyty Naukowe Powszechnej Wyższej Szkoły Humanistycznej w Chojnicach", Chojnice 2008; *Regulacja prawna lobbingu samorządowego na świecie* (w:) *Lobbing w samorządzie województwa. Raport z badań i monitoringu*, red. G. Makowski, Warszawa 2010; *Regulacja*

(w tym jeden w języku angielskim⁷) i 3 hasłami w leksykonach naukowych⁸. Komentarz do ustawy lobbyingowej jest pierwszą publikacją tego typu w polskim piśmiennictwie. W artykułach opublikowanych po doktoracie poruszałem kwestie do tej pory nieobecne w polskiej, a częściowo także w zagranicznej literaturze naukowej, dotyczące m.in. lobbingu adresowanego do organów samorządu terytorialnego, lobbingu w działalności *think-tanków*, lobbingu jako odmiany partycypacji społecznej, przeglądu najnowszych regulacji lobbyingowych na świecie oraz podsumowania efektywności obowiązujących przepisów – polskich i zagranicznych. Moje publikacje są szeroko przywoływane w polskich i zagranicznych publikacjach naukowych. Stanowiły inspirację dla projektów zmian polskiej regulacji lobbingu. Mój dorobek w tej dziedzinie jest najszerszym i najbardziej wszechstronnym wśród nielicznych autorów zajmujących się tym zagadnieniem.

Problematyka regulacji prawnej lobbingu była tematem moich 5 wystąpień na konferencjach naukowych w kraju i zagranicą obejmujących wyniki badań przeprowadzonych po obronie doktoratu⁹.

Konsekwencją kontynuowania prac badawczych nad lobbingiem po obronie doktoratu było zwrócenie uwagi na problematykę etyki w życiu publicznym i form jej regulacji normatywnej. Zainteresowanie to zaowocowało kolejnymi 4 publikacjami naukowymi dotyczącymi różnych przejawów etyki oraz jej tradycyjnej i współczesnej regulacji w Polsce, USA i w organach Unii Europejskiej¹⁰. Również te publikacje są przywoływane w literaturze naukowej.

prawna lobbingu w państwach europejskich — najnowsze przykłady i pierwsze podsumowania na tle tendencji światowych, "Przegląd Sejmowy" 2012, nr 5; *Think tanki a lobbing. Rozważania na tle problemu regulacji prawnej lobbingu w USA, Unii Europejskiej i Polsce* (w:) *Zagadnienie think tanków w ujęciu interdyscyplinarnym*, red. T. Bąkowski, J. H. Szlachetko, Gdańsk 2012.

⁷ *Lobbying Act and the Law-Making Process*, "The Sejm Review", 2010, IV Special Edition.

⁸ *Lobbing* (w:) *Leksykon prawa konstytucyjnego. 100 podstawowych pojęć*, red. A. Szmyt, Warszawa 2010; *Wysłuchanie publiczne* (w:) *Leksykon...*; *Lobbing w Unii Europejskiej* (w:) *Wielka Encyklopedia Prawa*, red. B. Hołyst, R. Hausner. Tom 3: *Prawo Unii Europejskiej*, red. Z. Brodecki, Warszawa 2014.

⁹ *Lobbowanie prezydenta. Regulacja prawna działalności lobbyingowej w odniesieniu do Prezydenta RP. Teoria i praktyka*, Konferencja "Pozycja ustrojowa władzy wykonawczej we współczesnym świecie", Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku, 25-26 czerwca 2015 r., *Zjawisko lobbingu i jego wpływ na proces legislacyjny*, Ośrodek Analiz Polityczno-Prawnych, Gdańsk, 11 kwietnia 2013 r., *Think tanki a lobbing. Rozważania na tle problemu regulacji prawnej lobbingu w USA, Unii Europejskiej i Polsce*, Konferencja "Zagadnienie think tanków w ujęciu interdyscyplinarnym", Gdańsk, 26 października, 2011 r., *Perspektywy oraz wymogi skutecznej regulacji lobbingu w Polsce na tle najnowszych doświadczeń państw obcych*, Konferencja "Lobbing w samorządzie województwa. Szanse, zagrożenia, perspektywy regulacji", Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 17 grudnia 2010 r.; *Lobbying in Lithuania. Law regulation: first experiences and evaluation*, International Conference "Transparency in decision-making processes", Praga, Czechy, 9 grudnia 2010 r.

¹⁰ *Stanowe komisje etyki w USA jako przykład organów obywatelskiego audytu etycznego – ustroj, kompetencje, znaczenie*, "Studia Prawnicze. PAN" 2013, nr 3; *Historia i zasady postępowania honorowego na przykładzie polskich kodeksów honorowych*, "Przegląd Naukowy Disputatio", 2009, nr IX (*Oblicza konfliktów*); *Etyka poselska* (w:) *Leksykon prawa konstytucyjnego...*; *Rejestr jawności* (w:) *Wielka Encyklopedia Prawa...*

2.3 Drugim, a jednocześnie nowym obszarem moich badań naukowych, które stały się inspiracją dla wyboru tematu rozprawy habilitacyjnej jest zagadnienie współczesnych ustrojów monarchicznych na świecie. Dorobek publikacyjny w tym obszarze obejmuje 6 pozycji naukowych. Pierwsza z nich, książka pt. "Zasada monarchiczna i jej przejawy we współczesnych ustrojach europejskich i pozaeuropejskich monarchii mieszanych. Studium z zakresu prawa konstytucyjnego" (Gdańsk 2015), jako "osiągnięcie naukowe stanowiące znaczący wkład w rozwój dyscypliny naukowej" w rozumieniu art. 16 ust. 1 ustawy z 14 marca 2013 r. o stopniach i tytule naukowym (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.), zostanie omówiona w punkcie 3. Pozostałe 5 pozycji dotyczy zarówno kwestii szczegółowych odnoszących się do wybranych instytucji współczesnych ustrojów monarchicznych (referendum monarchiczne, jako szczególna odmiana referendum¹¹, kwestia odpowiedzialności konstytucyjnej monarchy¹²), jak i bardziej generalnych (krytyka posługiwania się pojęciem "monarchia absolutna" w odniesieniu do państw współczesnych i pozaeuropejskich¹³), w tym definicyjnych¹⁴, jak również kwestii historycznych (monarchia jako optymalny ustrój państwa uzyskującego niepodległość¹⁵). Zagadnienia, które przebadalem nie były dotąd poruszane w polskiej literaturze naukowej. W ten sposób przyczynilem się do częściowego wypełnienia obszernej luki w zakresie prawnokonstytucyjnej analizy współczesnych ustrojów monarchicznych. Mam zamiar nadal prowadzić badania w tym obszarze tematycznym poszerzając ich zakres.

Problematyce ustroju monarchicznego poświęcone były dwa referaty, które wygłosiłem na konferencjach naukowych. Pierwszy dotyczył kwestii legitymizacji ustroju monarchicznego w drodze referendum, drugi – stanowił bilans otwarcia panowania nowego króla Hiszpanii Filipa VI Burbona na tle rządów jego poprzednika oraz w świetle wyzwań ustrojowych i politycznych¹⁶.

2.4. Trzecim tematem badawczym jest zagadnienie tradycyjnych instytucji ustrojowych funkcjonujących w państwach współczesnych. Wybór tego obszaru badań jest pochodną dwóch

¹¹ *Referendum monarchiczne jako forma legitymizacji, restytucji, zniesienia lub reformy ustroju monarchicznego we współczesnej praktyce ustrojowej (1944-2011)*, "Przegląd Prawa Konstytucyjnego", 2011, nr 4 (8).

¹² *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Księstwie Liechtenstein* (w:) *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Toruń 2010.

¹³ *Papierowy relikw, czyli o zasadności posługiwania się określeniem „monarchia absolutna” w stosunku do państw współczesnych*, "Gdańskie Studia Prawnicze", 2014, tom XXXI.

¹⁴ *Monarchia konstytucyjna* (w:) *Leksykon prawa konstytucyjnego...*

¹⁵ *W poszukiwaniu optymalnej formy państwa u progu niepodległości. Królestwo Finlandii i Królestwo Litwy z 1918 r.*, "Studia Iuridica Toruniensia" 2012, nr 11.

¹⁶ *Z łaski ludu. Legitymizacja rządów monarchicznych w drodze referendum*, IV Seminarium Badaczy Prawa Konstytucyjnego. Kazimierz Dolny, 13-15 września 2011 r.; *Futuro – fuerte – fin – Felipe, czyli kilka refleksji o przyszłości hiszpańskiej monarchii parlamentarnej 40 lat po jej in(re)stauracji i rok po pierwszej sukcesji tromu*, II Międzynarodowa Konferencja "Polska-Hiszpania- Ameryka Łacińska. Zderzenie kultur prawnych", Gdańsk 19 maja 2015.

faktów. Z jednej strony wynika z wieloletnich prywatnych zainteresowań zagadnieniami heraldyki, genealogii i szlachectwa, przejawiających się w różnych formach aktywności na omawianych polach. Wśród przejawów tej aktywności chciałbym wymienić przede wszystkim publikacje z dziedziny heraldyki, w periodykach polskich i zagranicznych¹⁷ oraz przynależność do organizacji naukowych i społecznych zajmujących się wymienionymi zagadnieniami¹⁸. Z drugiej strony – stanowi w pewnym sensie kontynuację zainteresowań jeszcze z czasów studiów, których owocem była praca magisterska poświęcona tematyce regulacji prawnej wywodu szlachectwa. Istotna różnica polega na tym, że obecnie moje badania mają charakter naukowy i dotyczą głównie zagadnień współczesnych. Łącznie z jednym artykułem naukowym sprzed doktoratu, dotyczącym tematyki szlachectwa jeszcze w ujęciu historycznym¹⁹, podoktoratowy dorobek naukowy dotyczący opisywanego obszaru badawczego obejmuje 12 publikacji, w tym: 8 artykułów, 1 głosę i 3 hasła. Dotyczą one dwóch głównych obszarów tematycznych; po pierwsze – symboliki (w tym heraldyki) państwowej i samorządowej, jej zasad, regulacji prawnej oraz organów stojących na straży ich poprawności²⁰, po drugie – współczesnego prawa szlacheckiego w Europie²¹. Oba tematy są bardzo rzadko poruszane w polskiej literaturze naukowej. Drugi temat, będący nie tylko

¹⁷ *Mity o heraldyce*, "Verbum Nobile. Pismo środowiska szlacheckiego" 2003, nr 15; *Słoń bojowy a sprawa polska (o szlacheckim herbie Roch vel Pirzchała)*, "Pro Memoria. Pismo miłośników przeszłości" 2003, nr 2, *Dzieje szlachty polskiej w XX wieku i pierwszych latach XXI wieku*, "Pro Fide Rege et Lege" 2003, nr 1-2 (45); *The Szeliga device in Libro del conocimiento*, "Emblemata. Revista Aragonesa de Emblematica" 2001, nr 7; *Grobowe umbry. Szlacheckie pochówki w kościele św. Mikołaja w Gdańsku "30 Dni"* 2000, nr 5; *Kartuskie mauzoleum (O XVII-wiecznej kaplicy Szczepańskich herbu Dołęga w Kartuzach)*, "Wiadomości Kartuskie" 1999, nr 5.

¹⁸ Polskie Towarzystwo Heraldyczne – członek zwyczajny (od 2000 r.); Związek Szlachty Polskiej – współzałożyciel, członek władz, prezes (1995-2008).

¹⁹ *Nobilitacje w konstytucji 3 Maja. Od Rzeczypospolitej szlachecko-mieszczańskiej do społeczeństwa obywatelskiego*, "Gdańskie Studia Prawnicze" 2000, t. VII.

²⁰ *Przyjmowanie oraz wyrażanie przez Prezydenta RP zgody na przyjęcie obcych orderów, na gruncie polskiej regulacji prawnej i praktyki orderowej oraz na przykładzie duńskiego Orderu Słonia i szwedzkiego Orderu Serafinów (w:) Ordery i odznaczenia w III RP. Wybrane zagadnienia prawno-ustrojowe*, red. P. Jakubowski, R. Tabaszewski, Lublin 2014; *Symbole państwowe III Rzeczypospolitej Polskiej*, "Państwo i Prawo" 2011, nr 7-8; *Na straży heraldycznej poprawności. Organy władzy i organy doradczo-opiniotwórcze właściwe w sprawach heraldyki samorządowej w Polsce na tle innych krajów europejskich (w:) Prawo naszych sąsiadów. Tom I: "Konstytucyjne podstawy budowania i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce i na Ukrainie – dobre praktyki"*, red. W. Skrzydło, W. Szapował, K. Eckhardt, P. Steciuk, Przemyśl - Rzeszów 2013; *Symbole państwa (w:) Leksykon prawa konstytucyjnego...; Ordery i odznaczenia, Flaga państwowa (w:) Leksykon prawa i protokołu dyplomatycznego. 100 podstawowych pojęć*, red. S. Sykuna, J. Zajadło, Warszawa 2011.

²¹ *Punkty za pochodzenie, czyli od tytułów szlacheckich do preferencji w przyjmowaniu na wyższe uczelnie. Klauzula szlachecka Konstytucji USA w teorii i praktyce (w:) Państwo demokratyczne, prawne i socjalne. Studia historyczno-prawne i ustrojowo-porównawcze. Księga Jubileuszowa dedykowana Prof. Zbigniewowi Antoniemu Maciągowi. Tom 2.* Red. M. Grzybowski, B. Naleziński, Kraków 2014; *Kłopotliwe dziedzictwo. Instytucja szlachectwa w porządku konstytucyjnym Włoch na tle zmian ustrojowych w XIX i XX wieku*, "Gdańskie Studia Prawnicze" 2010, t. XXIV; *Szlachectwo w republice i jego funkcje. Przypadek San Marino*, "Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2010, nr 1. *Fontanna czy źródło? Fons honorum - relikwii monarchii stanowej w prawie konstytucyjnym państw współczesnej Europy. Przyczynek do badań (w:) Ethos rycerski w historii, literaturze i kulturze*, red. A. Ryłko-Kurpiewska, M. Sacha, Gdańsk 2010; *Głosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 października 2008 r. (sygn. akt II OSK 1160/07): uzupełnienie aktu urodzenia a "tytuł szlachecki"*, "Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa", 2009, nr 2.

przedmiotem refleksji naukowej w obcej doktrynie konstytucyjnoprawnej, ale także orzecznictwa tamtejszych sądów i trybunałów (co ważne – nie tylko w państwach monarchicznych), w Polsce jest praktycznie w ogóle nieobecny, co sprawia, że moje publikacje na ten temat są jedynymi w polskim piśmiennictwie (nie licząc niezwykle rzadko spotykanych, marginalnych odwołań obecnych w opracowaniach innych autorów przy okazji omawiania ustrojów państw, w których występują relikty prawa szlacheckiego). Badania w tej dziedzinie również zamierzam kontynuować w przyszłości.

Zagadnień prawa szlacheckiego dotyczył również referat, który wygłosiłem na ogólnopolskim seminarium naukowym²².

Pobocznym tematem badawczym, który można powiązać z prezentowaną w tym punkcie autoreferatu tematyką reliktyw tradycyjnych instytucji ustrojowo-prawnych, są zagadnienia protokołu dyplomatycznego. Poświęciłem im ogółem 8 haseł w leksykonie naukowym, wśród nich 4 dotąd nie wymienione²³.

2.5. Czwarty zbiór publikacji naukowych jest pokłosiem moich badań nad aktualnymi problemami ustrojowymi w ujęciu porównawczym. Mój dorobek w tej dziedzinie obejmuje łącznie: 16 publikacji (w tym 1 przed doktoratem). Dotyczy on trzech wyodrębnionych obszarów tematycznych: zasady podziału władzy i systemów rządu (2 publikacje w zbiorach artykułów, 1 artykuł w periodyku naukowym, 1 recenzja i 3 hasła)²⁴, władzy wykonawczej (3 artykuły w dziełach zbiorowych i 3 hasła²⁵) oraz prawa wyborczego (2 publikacje w zbiorach i 1 artykuł

²² *Nobilitacje po republikańsku, czyli nadawanie szlachectwa w Republice San Marino*, I Seminarium Badaczy Prawa Konstytucyjnego, Mąchocice Kapitulne, 11-12 marca 2010 r.

²³ *Etykieta, Strój w dyplomacji, Tytuły/tytułowanie, Wizyty oficjalne* (w:) *Leksykon prawa i protokołu dyplomatycznego...*

²⁴ *Zasada podziału władzy w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego pod rządami Konstytucji RP z 1997 r.* (w:) *Trzecia władza. Sądy i trybunały w Polsce*, red. A. Szmyt, Gdańsk 2008; *Elementy arystokratycznej formy rządu we współczesnych ustrojach Królestwa Tonga i Republiki Samoa* (w:) *Ustrój polityczny państwa. Polska, Europa, Świat*, red. S. Sulowski, J. Szymanek, Warszawa 2013; *Współksiężęta czy koprincepsi? Kilka uwag o statusie prezydenta Francji i biskupa Urgell jako głowy państwa andorańskiego w kontekście formy ustrojowej Andory* "Przegląd Prawa Konstytucyjnego" 2014, nr 2; *Podział władzy, System komitetowy, System prezydencki* (w:) *Leksykon prawa konstytucyjnego... Recenzja: Lech Mażewski, Posttotalitarny autorytaryzm PRL 1956 – 1989. Analiza ustrojowo-polityczna*, "Przegląd Sejmowy" 2011, nr 3.

²⁵ *Ocena skutków regulacji i procedury konsultacji publicznych w procesie legislacyjnym – analiza prawna* (w:) *Tworzenie i konsultowanie rządowych projektów ustaw. Raport z badania nad sposobem prowadzenia konsultacji publicznych i tworzenia dokumentów towarzyszących rządowym projektom ustaw w 2012 roku*, Warszawa 2014; *Problematyka niemożności pełnienia urzędu przez głowę państwa – sede plena, sede vacante i kwestia zastępstwa, jako przykłady regulacji kryzysowych na gruncie polskiej i europejskich regulacji konstytucyjnych* (w:) *Normalność i kryzys – jedność czy różnorodność. Refleksje filozoficzno-prawne i ekonomiczno-społeczne w ujęciu aksjologicznym*, red. J. Oniszczyk, Warszawa 2010; *Łączenie funkcji ministra z mandatem deputowanego w systemach parlamentarno-gabinetowych* (w:) *Systemy rządów w perspektywie porównawczej*, red. J. Szymanek, Warszawa 2014; *Rada Ministrów - skład i powoływanie, Rada Ministrów - zadania i kompetencje* (w:) *Leksykon prawa konstytucyjnego...* ; *Głowa państwa* (w:) *Leksykon prawa i protokołu dyplomatycznego...*

w periodyku naukowym²⁶). Artykuły w każdym ze wskazanych obszarów dotyczą zagadnień bardzo rzadko lub w ogóle nie poruszanych w polskim piśmiennictwie, na ogół w ujęciu porównawczym, ewentualnie stanowią polemikę z poglądami panującymi w polskiej literaturze naukowej.

Badania nad zasadą podziału władzy i systemami rządu zaowocowały m.in. postulatem odejścia od mylnego utożsamiania koprincepsów San Marino z książętami (współksiążętami), a w konsekwencji niesłusznego zaliczania tego państwa do grona monarchii. W ustrojach Republiki Samoa i Królestwa Tonga odkryłem elementy arystokratyczne, co po pierwsze – przesądza o mieszanym charakterze obu ustrojów, po drugie – potwierdza przetrwanie we współczesnych ustrojach reliktyw arystokracji w rozumieniu odmiany ustroju znanego już starożytnym pisarzom greckim – bez względu na fakt czy główny składnik takiego ustroju ma charakter republikański czy monarchiczny. Po trzecie – przytoczyłem nieobecne w polskiej literaturze, współczesne przykłady arystokratycznych instytucji ustrojowych, jak szlachecka izba parlamentu w Tonga. W dziedzinie prawa wyborczego m.in. opowiedziałem się za utrzymaniem, a nawet wydłużeniem instytucji "ciszy wyborczej" z jednoczesnymi propozycjami uściślenia i poszerzenia regulacji prawnej w celu zwiększenia jej skuteczności, odwołując się do sprawdzonych, wybranych rozwiązań obcych. Zagadnienia władzy wykonawczej analizowałem na różnych płaszczyznach. Moje badania dotyczyły zarówno działalności prawodawczej egzekutywy i oceny jej skutków, kwestii organizacyjnych (skład i zasady tworzenia gabinetów rządowych), jak również regulacji kryzysowych dotyczących funkcjonowania władzy wykonawczej.

2.6. Piąty zbiór tematyczny jest rezultatem mojego zainteresowania ustrojami państw obcych przejawiającego się zarówno w sferze badań naukowych, jak i dydaktyki. Zainteresowanie to w pierwszej ze wskazanych sfer zaowocowało do tej pory 5 publikacjami naukowymi (3 artykuły w wydawnictwach zbiorowych, 1 recenzja i 1 hasło w leksykonie) dotyczącymi ustroju amerykańskiego i słoweńskiego (marginalia) oraz południowokoreańskiego, watykańskiego i najmniejszych państw europejskich (generalia)²⁷. Poruszane zagadnienia dotyczą wyłącznie

²⁶ *Institucja ciszy wyborczej – geneza, regulacja prawna, ratio existendi*, "Studia Wyborcze" 2012, nr XIV; *Na drodze do jednolitej ordynacji wyborczej. Regulacja prawna wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2009 r. w 27 krajach członkowskich* (w:) "Acta Pomerania 2. Zeszyty Naukowe PWSH", Chojnice 2009; *System wyborczy w Japonii* (w:) *Prawo wyborcze Rzeczypospolitej Polskiej i problemy akcesji Polski do Unii Europejskiej*. Olsztyn 2003.

²⁷ *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Republice Słowenii* (w:) *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Toruń 2010; *System ustrojowo-polityczny VI Republiki Korei* (w:) *Korea w oczach Polaków. Państwo-Społeczeństwo-Kultura*, red. J. Włodarski, K. Zeidler, M. Burdelski, Gdańsk 2012; *"House of Cards", czyli majority whip w Kongresie USA – geneza, regulacja prawna, znaczenie dla praktyki ustrojowej* (w:) *Idee, instytucje i praktyka ustrojowa Stanów Zjednoczonych Ameryki*, red. P. Laidler, J. Szymanek, Kraków 2014; *Stolica Apostolska* (w:) *Leksykon prawa*

kwestii dotąd nie poruszanych w polskiej literaturze czerpiąc ze źródeł obcych i nawiązując do wyników badań zagranicznych. Oryginalna, konstytucyjna instytucja ustrojowa "Szczęścia Narodowego Brutto" występująca w Królestwie Bhutanu, była tematem mojego wystąpienia na międzynarodowej konferencji naukowej²⁸.

2.7. Ostatni zbiór publikacji tworzą *varia*. Wśród nich znalazł się 1 artykuł w periodyku naukowym dotyczący zwyczajów konstytucyjnych w działalności Sejmu RP, 2 recenzje naukowe oraz 2 hasła poświęcone pojęciu konstytucji oraz instytucji obywatelstwa²⁹.

3. Osiągnięcie naukowe stanowiące znaczący wkład w rozwój dyscypliny naukowej

Osiągnięciem naukowym w rozumieniu art. 16 ust. 1 ustawy z 14 marca 2013 r. o stopniach i tytule naukowym, które przedstawiam do oceny recenzentom i Komisji Habilitacyjnej, jest monografia mojego autorstwa pt. **"Zasada monarchiczna i jej przejawy we współczesnych ustrojach europejskich i pozaeuropejskich monarchii mieszanych. Studium z zakresu prawa konstytucyjnego"** opublikowana nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Gdańskiego w 2015 r.

Odmienne niż w zachodniej doktrynie prawa konstytucyjnego, w której poświęca się tematowi monarchii sporo uwagi (nie tylko w państwach monarchicznych), w Polsce jest on prawie nieobecny. Od uzyskania niepodległości w 1918 r. nie ukazała się w naszym kraju ani jedna monografia z dziedziny prawa konstytucyjnego, traktująca o monarchicznych instytucjach w ustrojach współczesnych monarchii czy to w skali globalnej czy chociażby europejskiej³⁰. Wola wypełnienia tej luki legła u podstaw wyboru tematu rozprawy habilitacyjnej i stała się jednym z celów pracy. W ostatnich latach zauważalny jest wyraźny wzrost zainteresowania ustrojem monarchicznym w zagranicznej doktrynie konstytucyjnej. W mniejszej skali można go dostrzec

i protokołu dyplomatycznego. Recenzja: Przemysław Osóbka, Systemy konstytucyjne Andory, Liechtensteinu, Monako, San Marino, "Państwo i Prawo" 2010, nr 6.

²⁸ "Szczęście Narodowe Brutto" - status jednostki, prawa człowieka i ich gwarancje w Królestwie Bhutanu, VII Międzynarodowa Konferencja Naukowa "Systemy ochrony praw człowieka europejski i azjatyckie. Inspiracja uniwersalna - uwarunkowania kulturowe - bariery realizacyjne", Sejm RP, Warszawa, 13-15 kwietnia 2015 r.

²⁹ Zwyczaj parlamentarny w Sejmie IV kadencji, "Gdańskie Studia Prawnicze" 2004, t. XII ("Miscellanea konstytucyjne"); Konstytucja, Obywatelstwo (w:) *Leksykon prawa konstytucyjnego...*; Recenzja: Anna Chmielarz, Funkcja prawna konstytucji na przykładzie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku, "Przegląd Sejmowy" 2012, nr 3; Recenzja: Agata Małycka, Rytuály sejmowe w latach 1980-1982 i 1991-1993, "Przegląd Sejmowy" 2004, nr 4.

³⁰ Pionierska i zasługująca na uznanie praca A. Ławniczaka z 2010 r. pt. *Monarchiczne i republikańskie głowy państwa w Europie ze względu na zakres przeprowadzonych badań, ograniczony do instytucji monarchy, oraz ich republikańsko-monarchiczną optykę z przewagą wątków republikańskich, nie pretenduje do miana monografii ustrojowych instytucji monarchicznych.*

również wśród polskich badaczy młodszego pokolenia. W obliczu wspomnianych zjawisk, szczegółowo omówionych w książce, problematykę ustroju monarchicznego państw współczesnych można więc uznać za temat aktualny i ważny, o znacznym potencjale naukowym.

Tytuł rozprawy celowo sformułowałem w sposób, który sygnalizuje kilka jej głównych tez i twierdzeń, a mianowicie: o obecności we współczesnych ustrojach państw monarchicznych "zasady monarchicznej" i istnieniu jej różnych przejawów; o mieszanym charakterze większości współczesnych monarchii; o zastosowanej i zaproponowanej optyce badawczej skupionej na monarchicznej części ustrojów; o zarzuceniu nazwy „monarchia konstytucyjna”; o doniosłym znaczeniu europejskiego wzorca dla rozwiązań ustrojowych w monarchicznych państwach reszty świata.

Książka jest wynikiem badań, którymi objąłem państwa monarchiczne z całego świata. Zrezygnowałem z ograniczania zakresu analizy w drodze wyboru grupy państw. Uznałem, że taki zabieg uniemożliwi ukazanie zasady monarchicznej we wszystkich jej współczesnych przejawach, a ponadto mógłby podważyć monograficzny charakter pracy. Ostatecznie więc w analizie uwzględniłem ustroje 33 państw świata³¹. Badaniami nie objąłem monarchii pełnych (czystych, autokratycznych). Stanowią one obecnie niewielką mniejszość w grupie państw monarchicznych. Powodem tej decyzji była konstatacja, że takie monarchie nie mają cech, które pozwoliłyby na zaliczenie ich do grona państw konstytucyjnych, a ich ustroju – do mieszanych.

Ustalenie podobieństwa, a nawet pokrewieństwa wielu instytucji ustrojowych w poszczególnych państwach monarchicznych potwierdziło zasadność posłużenia się metodą porównawczą jako dominującą w pracy. Oprócz typowych dla badań prawno-porównawczych szczegółowych metod badawczych: formalno-dogmatycznej, historyczno-opisowej i logicznej, zastosowałem także metodę analizy funkcjonalnej i metodę kontekstową w celu ukazania wybranych praktycznych aspektów ustroju państw monarchicznych. Uwzględnienie wskazanych metod wiązało się z przekonaniem o konieczności wyjścia w badaniach poza dominującą w polskiej literaturze praktykę prezentowania monarchicznych aspektów ustroju państw współczesnych wyłącznie przez pryzmat brzmienia przepisów konstytucji. Właściwa interpretacja tych przepisów wymaga bowiem sięgania do płaszczyzny politycznej. Ustalenie treści zasad (norm) konstytucyjnych nie powinno odbywać się w oderwaniu od okoliczności faktycznych, gdyż nie pozwala na dostrzeżenie wielu istotnych aspektów badanej materii³². Stąd zdecydowałem

³¹ Na liczbę tę składa się: 9 monarchii europejskich oraz 1 europejska republika monarchiczna (Szwecja), 15 państw Wspólnoty Narodów, które uznają Elżbietę II za monarchę, 5 monarchii arabskich, 2 monarchie buddyjskie i polinezyjskie Królestwo Tonga.

³² Warto zaznaczyć, że uznani przedstawiciele polskiej doktryny prawa konstytucyjnego od dawna zauważali i uzasadniali konieczność wyjścia w badaniach poza Kelsenowskie „królestwo norm” i poszerzenie ich przedmiotu o elementy praktyki ustrojowej z odpowiednim uzupełnieniem metodologii (zob. m.in. K. Biskupski,

się nie tylko wyjść, w ramach metody formalno-dogmatycznej, poza wykładnię językową i wzbogacić ją o inne typy wykładni (np. celowościową, funkcjonalną czy systemową), ale również poszerzyć metodologię badawczą o wspomniane metody.

Badania, których rezultatem jest prezentowana książka, dotyczą wyłącznie ustrojów w ich współczesnych kształcie. Badania historyczne zredukowałem do minimum ze względu na bardzo bogatą literaturę na ten temat, zarówno polską, jak i światową. Z wyników zamieszczonych w niej badań korzystałem o tyle, o ile były przydatne dla wyjaśnienia kształtu ustrojowego dzisiejszych monarchii oraz procesów zachodzących w ich współczesnej praktyce ustrojowej.

Ze względu na stosunkowo skromny dorobek polskiej doktryny dotyczący zagadnień o których traktuje praca, w analizie i badaniach zdecydowanie przeważają odwołania do obcego piśmiennictwa (poza oczywistym faktem korzystania z bazy źródłowej złożonej z aktów prawnych, orzecznictwa sądów, dokumentów rządowych i innych źródeł pochodzących z państw monarchicznych). Podjąłem dialog i dyskusję, często w charakterze adwersarza, przede wszystkim z ustaleniami zagranicznej doktryny prawa konstytucyjnego. W przypadku dorobku polskiej doktryny dyskusję tę znacząco ograniczyłem ze względu na wspomnianą nieobecność lub marginalną obecność w rodzimym piśmiennictwie wielu zagadnień i tematów.

Prezentowana książka składa się z pięciu rozdziałów.

Rozdział pierwszy został poświęcony zagadnieniom terminologicznym i teoretycznym. Zaprezentowano w nim stosowane w piśmiennictwie typologie i klasyfikacje monarchii, aby ukazać panującą w tej dziedzinie przypadkowość, a wręcz nieład. Na tej podstawie zaproponowano nowy, porządkujący podział współczesnych ustrojów monarchicznych wraz z dostosowaną do jego założeń propozycją określić poszczególnych typów monarchii. Po drugie, przybliżono problem "paradygmatu demokratycznego w badaniach ustrojowych". Paradygmat ten panujący w polskiej doktrynie przejawia się z jednej strony w pomijaniu czy marginalizowaniu w analizie ustrojowej współczesnych państw tych elementów charakterystycznych dla monarchii, które nie mają swojego republikańskiego odpowiednika, z drugiej zaś na skupianiu uwagi na demokratycznych aspektach ustroju państwa, bez względu na jego monarchiczny lub republikański charakter. Po trzecie, przedstawiono i uzasadniono propozycję przywrócenia do terminologii stosowanej w analizie współczesnych (a nie tylko historycznych) ustrojów monarchicznych pojęć „monarchii mieszanej” i „zasady monarchicznej”. Omówiono znaczenie i genezę tych pojęć. Ta propozycja, jeżeli spotka się z akceptacją przedstawicieli doktryny, ma szansę ułatwić i wzbogacić przyszłe analizy ustrojowe państw monarchicznych, a także pomóc

Ustrój polityczny Belgii. Studium o różnicach między ustrojem konstytucyjnym a rzeczywistością, Toruń 1964, s. 5-6; K. Wojtyczek, *Wstęp* [w:] *Konstytucja Księstwa Monako*, Warszawa 2012, s. 24). W zachodniej doktrynie jest to powszechnie spotykany pogląd.

spojrzeć na nie w inny niż dotąd sposób. Punktem wyjścia dla nowego podziału jest stwierdzenie, że wśród dzisiejszych monarchii w skali całego świata dominuje ustrojowy model mieszany, w którym współistnieją elementy monarchiczne i republikańskie. Sprawia to, że pomimo podobieństw zarówno do monarchii, jak i republiki "monarchia mieszana" (*monarchia mixta*) stanowi odrębną, pełną i spójną formę ustroju państwa, obok czystych republik i monarchii oraz republik mieszanych. Różnica między tymi czterema typami ustroju opiera się na skali wpływu, jaki wywierają na nie dwie zasady ustrojowe: monarchiczna i republikańska. W czystych formach państw jedna z tych zasad decyduje zarówno o formie państwa, jak i formie rządu – odpowiednio: republikańskiej lub monarchicznej. W mieszanej formie państwa przewaga zasady monarchicznej lub zasady republikańskiej wpływa na doprecyzowanie typu państwa (monarchii mieszanej lub republiki mieszanej), ale jednocześnie obie łącznie mają wpływ na formę rządu.

Przewaga zasady monarchicznej nad republikańską (przejawiająca się w istnieniu w ustroju państwa większości cech tej pierwszej zasady, w tym najważniejszych, odgrywających rolę *conditio sine qua non*) decyduje o zaliczeniu państwa do monarchii mieszanych. Przejawy zasady monarchicznej zarówno w ustroju monarchii czystych, jak i mieszanych nie ograniczają się do istnienia monarchii. Obejmują stosunkowo liczne i charakterystyczne instytucje, takie jak: monarchiczne (dziedziczne, kadencyjne lub dożywotnie) organy państwa (np. rady królewskie różnych typów), regencja i opieka, rodzina panująca wraz z różnymi kategoriami jej członków i rodzajami jej wewnętrznych organów, szlachta i organy z nią związane (organy samorządu szlacheckiego, organy heraldyczne), spotykane tylko w monarchii typy źródeł prawa konstytucyjnego, a także monarchiczne (odmienne) wersje instytucji ustrojowych funkcjonujących również w republikach.

Analogicznie kształtuje się kwestia mieszanego ustroju republikańskiego, w którym także może występować zasada monarchiczna, jednak w znikomym stopniu (zazwyczaj ogranicza się do istnienia monarchii pozbawionej władzy, ewentualnie także innych instytucji monarchicznych) ze względu na przewagę zasady republikańskiej. Państwa o takim ustroju zostały określone mianem republik monarchicznych.

Zupełny brak w ustroju przejawów jednej z wymienionych zasad świadczy o czystej, klasycznej formie ustrojowej państwa, odpowiednio: republice lub monarchii, względnie – innym typie (np. oligarchii czy dyktaturze jednostki). Dominacja zasady monarchicznej i brak instytucji republikańskich (takich jak np: wyłaniany w demokratycznych wyborach parlament, zasada pluralizmu politycznego, elekcyjne oraz kadencyjne organy posiadające realny udział we władzy, równoważący i ograniczający władzę monarchii) charakteryzuje grupę współczesnych monarchii autokratycznych.

Skala przewagi zasady monarchicznej nad republikańską w ustrojach monarchii mieszanych wykazuje charakterystyczną prawidłowość, pozwalającą na wyodrębnienie dwóch rodzajów tego typu monarchii: monarchii królewskiej i monarchii republikańskiej. W tej pierwszej monarcha ma swój udział w sprawowaniu wszystkich trzech głównych władz oraz realne uprawnienia władcze, w tym prerogatywy, a ponadto zestaw instytucji monarchicznych jest w takim ustroju znacznie bogatszy. Konstytucja albo pochodzi od władcy, albo została przyjęta z jego istotnym udziałem. Nierzadko to władca, a nie naród (lud) są suwerenem w państwie. W monarchii republikańskiej król jest już tylko organem władzy wykonawczej, jego uprawnienia zostały zredukowane do minimum i chociaż je zachował, to są one wykonywane, co do zasady, za pośrednictwem rządu. Ponadto, poza monarchą, w ustroju państwa występują tylko wybrane, nieliczne instytucje monarchiczne. Ustrój monarchii mieszanej nie jest w pełni stabilny ze względu na swoją "zmienną geometrię". Jest to spowodowane współistnieniem w nim dwóch skrajnie odmiennych zasad określających formę ustrojową państwa. Elementy republikańskie i monarchiczne stale na siebie wpływają.

Rozdziały drugi i trzeci traktują o instytucji monarchy.

W rozdziale drugim monarcha został ukazany jako personifikacja zasady monarchicznej. Za podstawowe wyznaczniki monarchiczności tego organu uznano jego dziedziczny i dożywotni charakter oraz nieodpowiedzialność. Charakterystycznym przejawem zasady monarchicznej jest także w przypadku części monarchów ich status głowy Kościoła lub inne pełnione funkcje religijne.

Rozdział trzeci stanowi prezentację monarchy jako elementu mieszanego ustroju państwa. Oparto ją na trzech funkcjach monarchy: władcy, reprezentanta narodu i strażnika konstytucji – filaru demokracji. W ramach każdej z funkcji monarcha ma określone uprawnienia i obowiązki, które zostały zanalizowane zarówno w oparciu o regulację prawną, jak i praktykę ustrojową. Zwrócono uwagę na specyficzną pozycję ustrojową monarchy wynikającą z typowego dla monarchii sposobu przeprowadzenia podziału władzy. Król pełni w nim rolę nie tylko organu władzy wykonawczej, ale także ustawodawczej, a nawet sędziowskiej. W rozdziale poruszono jeszcze jedno pomijane w literaturze zagadnienie ustrojowe, jakim jest status monarchy jako podmiotu praw i wolności człowieka. Kwestia ta dopełnia obraz monarchy jako kluczowej dla ustroju monarchicznego instytucji wpisanej w ramy współczesnego państwa konstytucyjnego.

Rozdziały czwarty i piąty stanowią najbardziej nowatorską część pracy pod względem faktograficznym ze względu na wciąż niewielkie zainteresowanie w polskim piśmiennictwie zarówno ustrojami monarchii pozaeuropejskich, jak i instytucjami monarchicznymi innymi niż sam monarcha.

W rozdziale czwartym przedstawiono instytucje stanowiące przejawy zasady monarchicznej w ustroju współczesnych monarchii, inne niż osoba monarchy. Oddzielenie monarchicznych aspektów ustroju od elementów republikańskich, a także wyodrębnienie w ustroju państw monarchicznych stanowiących jego przejawy instytucji innych niż monarcha jest zabiegiem dotąd w polskiej literaturze niespotykanym.

W gronie przywołanych, innych niż monarcha instytucji ustrojowych charakterystycznych dla monarchii znalazły się: dziedziczne organy władzy publicznej, monarchiczne organy kadencyjne i dożywotnie, szlachta, dynastia i rodzina królewska, instytucja regencji i zastępstwa monarchy, a także pozostałe instytucje monarchiczne, które można odnaleźć już jedynie w niektórych państwach.

Rozdział piąty otwiera prezentacja zestawu kryteriów badawczych, które zostały zastosowane do analizy ustrojów państw współczesnych i pozwoliły na ich zakwalifikowanie do (lub wyeliminowanie z) grona monarchii mieszanych, a także przyporządkowanie ich do jednej z kategorii zaproponowanych w rozdziale pierwszym. Rzeczony zestaw określono mianem „testu monarchiczności”. Został on wypracowany na gruncie ustrojów europejskich, a następnie poddany weryfikacji w oparciu o badania monarchii pozaeuropejskich. Tym samym uzasadnione było usytuowanie opisu testu w tym konkretnym miejscu pracy, pomiędzy analizą europejskich a pozaeuropejskich przejawów zasady monarchicznej. W ten sposób udało się zarówno na nowo uporządkować poszczególne państwa monarchiczne zgodnie z zaproponowanym podziałem, jak i wyłączyć z ich grona część tych, które przyjęło się powszechnie uważać za monarchie. Trzy cechy ustroju państwa stanowią o jego monarchicznej formie. Ich łączne występowanie stanowi warunek *sine qua non* zaliczenia państwa do grona monarchii. Są to: po pierwsze – istnienie monarchy, a więc monokratycznego organu władzy wywodzącego się z określonej rodziny panującej, po drugie – dziedziczny charakter urzędu monarchy, po trzecie – posiadanie przez monarchę co najmniej jednej kompetencji o charakterze władczym, z której może on skorzystać samodzielnie lub przynajmniej współwykonywać z innymi organami państwa. Trzy wymienione cechy stanowią rdzeń zasady monarchicznej, która należy do zestawu naczelnych zasad ustroju współczesnych państw monarchicznych. Przejawów zasady monarchicznej jest znacznie więcej. Podstawowe reguły opisujące specyfikę ustroju współczesnych monarchii mieszanych można sformułować w postaci triady: "nie ma monarchii bez monarchy", "monarcha nie czyni monarchii" i "nie tylko monarcha czyni monarchię".

Właściwa część rozdziału piątego stanowi prezentację przejawów zasady monarchicznej w monarchiach pozaeuropejskich. Realizacja tego zamierzenia badawczego pozwoliła na nadanie badaniom i ich wynikom charakteru całościowego, bez konieczności ograniczania ich

do wybranej części świata. Przy okazji dokonano spójnego podziału monarchii pozaeuropejskich, a także wykryto kilka charakterystycznych dla nich tendencji ustrojowych.

W "Uwagach Końcowych" doszło do podsumowania zebranego i zbadanego materiału porównawczego – zarówno w formie ogólniejszych refleksji, jak i zsyntetyzowanych tez końcowych. Podjęto również próbę nakreślenia wizji przyszłości ustrojowej monarchii mieszanych na świecie.

Marek Wiszowaty